

Een stinkende meerval in de Schiehaven

Bram Langeveld [conservator, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; langeveld@hetnatuurhistorisch.nl]

Niels de Zwarte [hoofd, Bureau Stadsnatuur; dezwarte@bureaustadsnatuur.nl]

Rotterdammer Jeroen van As zag op 9 augustus 2016 iets groots in de Schiehaven drijven. Het bleek een enorme dode vis in een hoek van de haven, vlakbij een schip. De wind zorgde ervoor dat het lijk niet kon wegdrijven. Hij mailde de directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam: "Misschien iets voor jullie?" Het out of office-bericht van Kees Moeliker verwees hem door naar conservator Bram Langeveld die ook vlug op de hoogte werd gesteld. De foto's waren duidelijk: het was een meerval (*Silurus glanis* Linnaeus, 1758) in gevorderde staat van ontbinding. Kort daarna bevestigde Kees het bericht vanaf zijn vakantieadres met een bondige reactie: "Een stinkende meerval...". Zou zo'n vies beest überhaupt nog wel de moeite van het verzamelen waard zijn? Ondanks het bederf zou het skelet wel bewaard kunnen worden. Bovendien: een Rotterdamse meerval hadden we nog niet. Die rotte vis moesten we hebben!

Meervallen

Hoewel de meerval in Nederland niet zijn maximale lengte van ongeveer vijf meter bereikt, is het met zo'n 2,5 meter toch de grootste zoetwatervis van ons land. Het zijn gemakkelijk herkenbare vissen met hun zes voeldraden en hun enorm brede bek. De meerval eet van alles: andere vissen, kikkers, vogels en kleine zoogdieren (Van Emmerink 2009). Hoewel er in het verleden over getwist is, blijkt uit archeologische vondsten dat de meerval absoluut een inheemse soort is (Brinkhuizen 1979). In de vorige eeuw gold de meerval nog als zeldzaam in ons land (Nijssen & De Groot 1987). Tegenwoordig komt de soort steeds meer voor dankzij een combinatie van omstandigheden, waaronder uitzettingen en ontsnappingen, maar ook verbetering van de waterkwaliteit. Thans is de vis vrij wijdverspreid in Nederland en vindt er in ons land ook paai plaats. Het dier komt onder andere in het stroomgebied van de Rijn voor en daarmee ook in regio Rijnmond (Van Emmerink 2009).

▲ De stinkende meerval, dobberend in de Schiehaven te Rotterdam. (Niels de Zwarte)

Sportvisserij Nederland heeft in 2009 een 'meldpunt meerval' opgericht en meldingen verzameld en gerapporteerd (Van Aalderen & Beelen 2011). Landelijk is het aantal waarnemingen de afgelopen decennia sterk gestegen.

Dierenambulance

Na de melding van de dode meerval in de Schiehaven, werd er per e-mail eerst bij de vinder wat meer informatie ingewonnen. We besloten Dierenambulance Zuid-Holland-Zuid te vragen of zij mogelijkheden zagen tot het bergen van de vis. Dat zagen ze wel zitten en een wagen ging poolshoogte nemen. Al snel kwam echter het bericht terug dat het niet ging lukken: de kade was ruim 3,5 m hoog en de vis zelf werd geschat op 170 cm lengte. Met de beschikbare middelen en tijd was het een ondoenlijke klus voor de mensen van de dierenambulance. Heel begrijpelijk. Het werd tijd voor zwaarder geschut.

Havenbedrijf Rotterdam

We belden het Havenbedrijf Rotterdam. Zij patrouilleren immers met diverse schepen in de haven en mogelijk zouden zij kunnen en willen helpen. In hun

strakke planning was er een tijdslot van 15 minuten beschikbaar. Tussen 17.30 en 17.45 uur zou het moeten gebeuren. Snel stelden we een 'dode-meerval-bergingspakket' samen: reddingsvesten, helmen en laarzen voor de veiligheid en verder alles wat maar nuttig leek: messen, kettingen, een hark, een onkruidhaak aan een lange stok, twee bezemstelen, een speciekuip, grote plastic zakken, vuilniszakken, handschoentjes, sisaltouw en natuurlijk ducttape. Met name die laatste twee items zouden uiterst belangrijk blijken. Alles ging achterin de auto en precies op tijd arriveerden we bij de Schiehaven. De kapitein van het schip

▲ RPA 10 van de Havendienst assisteerde bij het bergen van de dode meerval. (Niels de Zwarte)

▲ De geborgen meerval van de Schiehaven, met sisaltouw en ducttape. (Niels de Zwarte)

van het Havenbedrijf had de situatie snel ingeschat en gaf aan geen mogelijkheden te zien. De vis lag inmiddels buiten bereik: letterlijk tussen wal en (een aangemeerd) schip. Na ons wat goede tips gegeven te hebben, gingen ze er weer vandoor.

Improviseren

Daar stonden we dan. Eerst de vis maar eens goed bekijken. Het door ontbinding roze gekleurde gevaarte dreef vlak bij de kade tussen drijvend afval en plantenmateriaal. Zelfs op 3,5 meter hoogte was de penetrante rottingsgeur bij vlagen goed waarneembaar. Inderdaad een stinkende meerval dus. Bram schatte de vis op een meter en Niels dacht aan 120 cm. Het leek dus wel mee te vallen en als we onze hark en onkruidhaak zouden verlengen met een bezemsteel zouden we er net bij moeten kunnen. We waren er toch, dus waarom niet wat improviseren? Een bezemsteel werd aan de onkruidhaak getapet, er werd een lus gemaakt van een stuk sisaltouw en daarmee werd het vissen op de dode meerval aangevangen. Het idee was simpel: met de haak de vis in de juiste positie manoeuvreren, de lus om de staart trekken en de vis binnenhalen.

Publiek

Wanneer twee mannen plat op hun buik vanaf de kade met stokken in de haven roeren, komt daar snel publiek op af. Binnen vijf minuten kregen we dus gezelschap van diverse omwonenden

en voorbijgangers. De toeschouwers hielden het niet alleen bij het roepen van goedbedoelde adviezen. Een paar passerende politieagenten boden hun dreghaak aan en drie heren van de douane hielpen met hijsen. Het kostte ons ruim een uur van zorgvuldig manoeuvreren, hengelen en voorzichtig hijsen (met eenmaal een knappend touw waardoor het vissenlijk van drie meter hoog weer het water in plonsde), maar we kregen de meerval uiteindelijk op de kade. Daar lag hij dan, meurend en wel. De gouden tip, voor wanneer u zelf voor zo'n uitdaging mocht komen te staan, is het intapen van de lus met ducttape zodat deze goed open blijft staan.

Een hark en een halve laars

Het moeilijkste deel zat erop. De vis werd opgemeten met behulp van een hark en een laars (het dier is precies een hark en een halve laars lang). Na de - onder vissers gebruikelijke - fotografische vastlegging van de vangst werd de vis ingepakt in plastic zakken die zorgvuldig werden dichtgetapet. Het geheel ging in de speciekuip, die na het opendraaien van alle autoraampjes, werd ingeladen. Vervolgens reden we snel naar het museum. Na het uitladen werd het beest in de speciekuip naar de vriezerruimte gebracht en in de vriezer gekiept. Uiteraard werd de vangst ingeschreven in het aanwinstenboek. Aanwinst 16-105 was binnen. Bij nameting van de hark en de laars bleek de meerval 182 cm lang. De auto lieten we even luchten.

Meervallen in Rotterdam

In Rotterdam komt de meerval verspreid voor dankzij de Nieuwe Maas. De rivier is diep en er zijn allerlei ondiepere havens die gebruikt kunnen worden om te jagen op prooidieren. Waarnemingen die bij ons bekend zijn, komen dan ook vanuit de binnenhavens en niet van de rivier zelf. De oudste Rotterdamse waarneming van een meerval is van 2005 (Anonymus 2005). Op 30 september 2005 meldde Het Havenmuseum aan onze toenmalige conservator dat er in de Leuvehaven een grote dode vis rondreef. Dit bleek een meerval van ongeveer anderhalve meter lang, die op vergelijkbare wijze werd verzameld. Helaas was deze meerval nog rotter dan de huidige, waardoor dit exemplaar niet in de natuurhistorische collectie terecht is gekomen (volgens het gezin van de voormalig conservator behield de auto in kwestie nog vele weken 'een geurtje'). Na dit eerste gedocumenteerde Rotterdamse geval, volgden nog drie waarnemingen. In 2007 werd een jonge meerval in het Zuiderpark door Visserijbedrijf Kalkman en Van Wijk waargenomen tijdens onderzoek. Deze plek is op zich niet vreemd, omdat jonge meervallen bodemdieretjes eten en niet op de grotere rivier zijn aangewezen voor voedsel. De waarneming die daarna volgde was van Gerard Groeneveld, die in februari 2015 in de Nassauhaven een dood exemplaar van rond de 150 cm zag drijven.

▲ De auteurs met de zojuist op de kade getakelde meerval van de Schiehaven.

Op 24 februari 2016 kwam de spectaculaire waarneming van een in de Maashaven zwemmende volwassen meerval van boswachter Kees Fransen (zie foto). Een imposant beeld. Aanwinst 16-105 is dus de vijfde gedocumenteerde meerval van Rotterdam. Wij verwachten dat dit soort waarnemingen de komende jaren vaker voor zullen komen nu de populatie lijkt te groeien. U kunt uw waarneming van zowel levende als dode meervallen doorgeven door ons te mailen of door deze in te voeren in het invoerportaal van bsr.waarneming.nl.

▲ Zwemmende meerval op 24 februari 2016 in de Maashaven, Rotterdam. (Kees Fransen)

Collectie

De Schiehavenmeerval is een mooie aanvulling op de collectie. Aangezien het dier uit de Leuvehaven niet bewaard bleef, betreft dit de eerste Rotterdamse meerval in de collectie. Verder hebben we alleen twee kleintjes uit het Hollands Diep (1978) en een mooi afgietsel van een ruim twee meter lang exemplaar dat in 1907 in de Westplas bij Aalsmeer gevangen werd. Hoewel we het liefst de gehele vis willen bewaren, is dat in deze verrotte toestand niet mogelijk en ook zinloos. Het skelet is waarschijnlijk nog wel in goede conditie. Dat kunnen we schoonmaken en bewaren. Het zal een tastbaar bewijs zijn van een flinke Rotterdamse meerval en het kan gebruikt worden voor vergelijkend onderzoek aan bijvoorbeeld fossiele visresten (zie kader). Maar voordat het skelet mooi schoon is en de collectie in kan zal er nog heel wat meervalstank weerstaan moeten worden. Wij hopen u in een volgend nummer een update te kunnen geven. ◀

Literatuur

- Anonymus, 2005 - Meerval in de Leuvehaven [Museumnieuws] - Straatgras 17(4): 64
- Aalders, R. van & Beelen, P. 2011 - De opkomst van de meerval in Nederland. Verspreidingsonderzoek - Sportvisserij Nederland, Bilthoven
- Brinkhuizen, D.C., 1979 - On the finds of European catfish (*Silurus glanis* L.) in the Netherlands - pp: 256-261 in: Kubasiewicz, M. (ed.) - Archaeozoology I - Szczecin
- Emmerik, W.A.M. van, 2009 - Kennisdocument Europese meerval *Silurus glanis* (Linnaeus, 1758) - Kennisdocument 29 - Sportvisserij Nederland, Bilthoven
- Langeveld, B., Streutker, J., Brinkhuizen, D.C., 2016 - Fossiele visresten van de Delflandse Kust (Eurogeulgebied) - Afzettingen WTKG 37: 73-85
- Nijssen, H. & de Groot, S.J., 1987 - De vissen van Nederland - Natuurhistorische Bibliotheek van de KNNV 43

Noordzeebodem

Naast deze min of meer 'verse' meerval verworven wij onlangs ook een hele oude meerval. Het gaat om een botje uit het (ingewikkelde) kopskelet, het zogenaamde *epihyale* (NMR 9979-01776). Het werd gedetermineerd aan de hand van een vergelijking met een recent meervalskelet. Het botje werd door Henk Mulder op de Zandmotor verzameld. De donkere kleur toont aan dat het stuk in ieder geval subfossiel is (enkele honderden tot duizenden jaren oud) en de vindplaats, in zand opgebaggerd van de Noordzeebodem, toont aan dat het stuk minimaal 7.500 jaar oud is. De meerval is immers een zoetwatervis en heeft daar, na het vollopen van de Noordzee zo'n 7.500 jaar geleden, niks meer te zoeken. Naast het meervalbot bleek er tussen de vissenbotjes van de Zandmotor onder andere ook snoek, steur, zalm/zeeforel en paling te zitten (Langeveld *et al.* 2016).